

Sag C-321/22**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

5. maj 2022

Forelæggende ret:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Polen)

Afgørelse af:

22. februar 2022

Sagsøger og indstævnt i forhold til sagsøgtets modkrav:

ZL

KU

KM

Sagsøgte og sagsøger med hensyn til modkrav:

Provident Polska S.A.

Hovedsagens genstand

Søgsmål anlagt af ZL, KU og KM om ugyldighed eller manglende virkning af deres låneaftaler i den del af aftalen, der vedrører rentefri låneomkostninger, som er provision og gebyr for en fleksibel tilbagebetalingsplan eller forberedelsesgebyr.

Genstand og retsgrundlag for forelæggelsen

For det første er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt bestemmelsen i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 giver mulighed for, at de kontraktvilkår, der fastsætter størrelsen af gebyrer eller provisioner, der skal betales til den erhvervsdrivende, kun anses for urimelige, fordi de er unormalt høje. For det andet er det ifølge den forelæggende ret nødvendigt at tage stilling til, om bestemmelsen i artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 og effektivitetsprincippet er i strid med en bestemmelse i

national ret (Kodeks Postępowania Cywilnego (borgerlig retsplejelov) artikel 189) og retspraksis fra nationale domstole, hvorefter manglen på retlig interesse udelukker muligheden for at anlægge et anerkendelsessøgsmål. For det tredje ønsker den forelæggende ret bl.a. i forbindelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, oplyst, om bestemmelserne i låneaftaler, hvorefter tilbagebetaling af afdrag af disse aftaler kun kan ske kontant over for långiverens medarbejdere på låntagers bopæl, udgør urimelige kontraktvilkår, om låneaftalen fortsat kan opfyldes, eller om den også bør anses som ugyldig.

Præjudicielle spørgsmål

1. Skal artikel 3, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler fortolkes således, at bestemmelsen giver mulighed for at anse en kontraktbestemmelse, der tillader den erhvervsdrivende at opkræve et gebyr eller en provision med et beløb, der er unormalt højt i forhold til ydelsen, for et urimeligt kontraktvilkår?
2. Skal artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler og princippet om effektivitet fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for nationale retsforskrifter eller den retlige fortolkning af disse forskrifter, hvorefter det er en nødvendig betingelse for at behandle forbrugers krav mod den erhvervsdrivende med henblik på at erklære aftalen eller den del heraf, der indeholder urimelige kontraktvilkår, for ugyldig eller uvirksom, at forbrugeren har en retlig interesse?
3. Skal artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler og princippet om effektivitet, om proportionalitet og om retssikkerhed fortolkes således, at en låneaftale, hvis eneste kontraktvilkår fastsætter, hvordan lånet skal tilbagebetales, er blevet erklæret for at være et urimeligt kontraktvilkår, ikke kan finde anvendelse efter, at denne betingelse er blevet fjernet, og at aftalen derfor er ugyldig?

Anførte EU-retlige bestemmelser

- 1 Artikel 169, stk. 1 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.
- 2 Artikel 38 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.
- 3 Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler: 4., 21., og 24. betragtning, artikel 3, stk. 1, artikel 6, stk. 1; artikel 7, stk. 1.

Relevante nationale retsforskrifter

- 4 Artikel 76 i Konstitutionen Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Republikken Polens forfatning af 2.4.1997).
- 5 Artikel 5, artikel 22¹, artikel 43¹, artikel 58, stk. 1-3, artikel 65, stk. 1, artikel 353¹, artikel 359, artikel 385¹, artikel 385², artikel 405, artikel 410 og artikel 720, stk. 1, i Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (lov af 23.4.1964, den civile lovbog, herefter »civillovbogen«)
- 6 Artikel 189, artikel 316, stk. 1, artikel 363, stk. 1, artikel 365, stk. 1, Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (lov af 17.11.1964, den civile retsplejelov, herefter »den borgerlige retsplejelov«).
- 7 Artikel 3, stk. 1, artikel 3, stk. 2, første punkt, artikel 4, stk. 1, første punkt, artikel 5, punkt 6-8, artikel 30, stk. 1, og artikel 36a, stk. 2, i Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (lov af 12.5.2011 om forbrugerkredit (herefter »forbrugerkreditloven«).
- 8 Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 stycznia 2016 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych (justitsministerens meddelelse af 7. januar 2016 om størrelsen af lovpligtige renter).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

- 9 ZL indgik den 11. september 2019 en kontantlånsaftale »Det Kontante Ugelån« for en periode på 90 uger med Provident Polska S.A. (herefter »Provident«). Aftalens detaljerede bestemmelser fastsatte bl.a., at det beløb, der betales til kunden i kontanter, og det samlede lånebeløb, er 8 100 PLN (punkt A1 og A), provisionen for at yde lånet er 4 050 PLN (punkt B), forberedelsesgebyret er 40 PLN (punkt C), gebyret for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan er 2 066 PLN (punkt D), den årlige rente er 10% (punkt E), det samlede rentebeløb er 1 275,73 PLN (punkt E), lånets bruttobeløb er 14 256 PLN (punkt F), de samlede omkostninger ved lånet er 7 431,73 PLN (punkt G), det samlede beløb, som forbrugeren skal tilbagebetale, er 15 531,73 PLN (punkt H)), og den faktiske årlige rente er 132,53% (punkt I).
- 10 Låneaftalen omfattede også en almindelig del, som er en standardkontrakt anvendt af Provident, hvorefter det samlede lånebeløb (punkt A) er summen af alle midler, som långiver stiller til rådighed for kunden i henhold til aftalen, der dog ikke omfatter den bruttodel af lånet, der blev stillet til rådighed for kunden til dækning af omkostninger ved lånet, som långiver yder kunden i henhold til aftalen, hvilket er: provision for at yde lånet, forberedelsesgebyr og gebyr for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan ved at trække beløbene fra lånets bruttobeløb.

- 11 Lånets bruttobeløb (punkt F) var i overensstemmelse med denne almindelige del af aftalen om det samlede lånebeløb, der blev ydet kunden i henhold til aftalen, inklusiv lånebeløbet og den del af lånet, der var beregnet til at dække lånets omkostninger, dvs. de omkostninger, som kunden skulle betale på tidspunktet for aftalens indgåelse, provision for lånebevilling, forberedelsesgebyr og gebyr for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan ved at trække beløbene fra lånets bruttobeløb. Lånets bruttobeløb er lig med summen af det samlede lånebeløb (punkt A) plus gebyrer vedrørende punkt B, C og D.
- 12 Herefter omfattede de samlede omkostninger ved lånet (punkt G) alle omkostninger, som kunden skal afholde i forbindelse med låneaftalen, især: a) renter, gebyrer og provisioner, b) omkostninger for yderligere ydelser, hvis de er nødvendige for at opnå et lån eller opnå lånet på de tilbudte vilkår. Det samlede beløb, som forbrugeren skal betale (punkt H) er summen af de samlede omkostninger ved lånet og det samlede lånebeløb. Grundlaget for beregningen af de renter, som långiver skal have tilbagebetalt af kunden, er lånets bruttobeløb (punkt F).
- 13 Kunden forpligtede sig i forbindelse med Det Kontante Ugelån kun at tilbagebetale lånet kontant til rådgiveren under rådgiverens ugentlige besøg på kundens bopæl på adressen i Republikken Polen.
- 14 »Den Fleksible Tilbagebetalingsplan« er en pakke af fordele i henhold til aftalen, der giver kunden mulighed for at administrere lånet og består af: en periodisk afbrydelse i tilbagebetalingen og en garanti for ophævelse af tilbagebetalingsforpligtelsen. Långiver modtager vederlag for ydelser under Den Fleksible Tilbagebetalingsplan i form af et gebyr for Den Fleksible tilbagebetalingsplan (punkt D). Ved et ugentligt lån i kontanter betyder en »periodisk afbrydelse i tilbagebetalingen« en ydelse fra långiveren, der består i en udskydelse af tilbagebetalingsdatoen for afdrag som følge af den oprindelige tidsplan specificeret i aftalen for 1 til 4 rater uden at det er nødvendigt at angive nogen grund. »Garanti for Ophævelse af Tilbagebetalingsforpligtelse« omfatter til gengæld det kontraktvilkår, hvorefter långiveren i tilfælde af kundens død under aftalens løbetid fritager kunden for eventuelle gældsforpligtelser i henhold til aftalen på kundens dødsdato.
- 15 Låneaftaler indgået af KU og Provident og af KM og IPF Polska sp. zo.o. (Providents retsforgænger) indeholdt betingelser svarende til dem, der er beskrevet i punkt 9-14 ovenfor.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 16 Sagsøgerne begrundet deres påstande med, at låneaftalens bestemmelser vedrørende provision og gebyr for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan eller forberedelsesgebyret udgør urimelige kontraktvilkår (forbudte kontraktmæssige bestemmelser) på grund af deres unormalt høje beløb. ZL og KU har i det væsentlige gjort gældende, at sagsøgte kan opnå indtægter ved at yde lånet, men

er begrænset til kapitalrenter og forberedelsesgebyr i et rimeligt beløb, dvs. 40 PLN. Opkrævning af sagsøgere med yderligere gebyrer svarende til 75,5% (eller 92,07% i KM's tilfælde) af den stillede kapital er en handling, der har til formål at skabe maksimal fortjeneste for sagsøgte, og som følge heraf pålægges forbrugeren uforholdsmæssige omkostninger ved at opnå lån i forhold til det beløb, der modtages af den sagsøgte i forbindelse med indgåelse af aftalen. En så høj provision er i modstrid med god skik, gensidighed i forhold til låneydelser, handelsmæssig pålidelighed og den normale fortjeneste for en erhvervsdrivende, der driver en ærlig forretning. En sådan provision er heller ikke begrundet i risikoen forbundet med erhvervmæssig aktivitet.

Kort fremstilling for begrundelsen for forelæggelsen

- 17 **Det første præjudicielle spørgsmål** vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13. Ifølge fast retspraksis har Domstolen kompetence til at foretage en fortolkning af de kriterier, som en national domstol kan eller skal anvende ved undersøgelsen af et kontraktvilkår i lyset af direktivets bestemmelser, og navnlig ved undersøgelsen af, om et kontraktvilkår kan være urimeligt i henhold til direktivets artikel 3, stk. 1, idet det tilkommer den pågældende retsinstans under hensyn til disse kriterier at træffe afgørelse om et særligt kontraktvilkårs konkrete kvalifikation i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde. Det fremgår heraf, at Domstolen skal begrænse sig til at give den forelæggende ret de oplysninger, som denne skal tage hensyn til ved bedømmelsen af, om det pågældende kontraktvilkår er urimeligt ¹.
- 18 Domstolen har også gentagne gange udtalt, at for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår skaber, til trods for kravene om god tro og til skade for forbrugeren, en betydelig skævhed mellem parternes rettigheder og forpligtelser i henhold til aftalen, skal den nationale ret med henblik herpå efterprøve, om den erhvervsdrivende, ved at handle loyalt og rimeligt med forbrugeren, med rimelighed kunne forvente, at forbrugeren ville acceptere et sådant vilkår efter en individuel forhandling ².

¹ – Dom: af 9.11.2010, C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, præmis 44; af 14.3.2013, C-415/11, Aziz, præmis 66; af 21.3.2013, C-92/11, RWE Vertrieb præmis 48; af 16.1.2014, C-226/12, Constructora Principado, præmis 20; kendelse af 3.4.2014, C-342/13, Sebestyén, præmis 25; dom: af 10.9.2014, C-34/13, Kušionová, præmis 73; af 3.10.2019, C-621/17, Kiss og CIB Bank, præmis 47; af 27.1.2021, C-229/19 og C-289/19, Dexia Nederland, præmis 45; af 10.6.2021, C-609/19, BNP Paribas Personal Finance, præmis 60; af 10.6.2021, C-776/19 - C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, præmis 92.

² – Dom af 14.3.2013, C-415/11, Aziz, præmis 69; kendelse af: 21.3.2014, C-537/12, Banco Popular Español, præmis 66; af 3.4.2014, C-342/13, Sebestyén, præmis 28; dom: af 3.10.2019, C-621/17, Kiss og CIB Bank, præmis 50; af 7.11.2019, C-419/18 og C-483/18, Profi Credit Polska, præmis 55; af 3.9.2020, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, Profi Credit Polska, præmis 93; af 10.6.2021, C-609/19, BNP Paribas Personal Finance, præmis 66; af 10.6.2021, C-776/19 - C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, præmis 97.

- 19 Domstolen har endvidere allerede fastslået, at der med henblik på afgørelsen af, om et kontraktvilkår bevirker en »betydelig skævhed« i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren, skal navnlig tages hensyn til de gældende regler i den nationale lovgivning, såfremt der ikke foreligger en aftale mellem parterne herom. Det er ved hjælp af en sådan sammenlignende undersøgelse, at den nationale ret kan vurdere, om, og i givet fald i hvilket omfang, aftalen stiller forbrugeren i en mindre gunstig retlig situation end den, der følger af den gældende nationale lovgivning. Ligeledes med dette formål for øje er det relevant at foretage en undersøgelse af den retlige situation, som den nævnte forbruger befinder sig i, under hensyn til de midler, han råder over i medfør af den nationale lovgivning, med henblik på at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår til ophør³.
- 20 Endelig har Domstolen præciseret, at en betydelig skævhed således alene kan være en følge af et tilstrækkeligt alvorligt indgreb i den retsstilling, hvori forbrugeren som aftalepart befinder sig i henhold til de gældende nationale bestemmelser, uanset om det er i form af en begrænsning i indholdet af de rettigheder, som han ifølge disse bestemmelser har krav på i henhold til aftalen, en hindring for disses udøvelse eller pålæggelse af en yderligere forpligtelse, der ikke er fastsat i nationale regler⁴.
- 21 Med det første spørgsmål ønskes oplyst, hvorvidt det, for at et kontraktvilkår kan anses for urimeligt, kan være tilstrækkeligt at anføre, at kontraktvilkåret pålægger forbrugeren en forpligtelse til at opfylde en ydelse på et unormalt højt beløb i forhold til den ydelse, der leveres af den erhvervsdrivende. Efter den forelæggende rets opfattelse giver en analyse af Domstolens hidtidige praksis ikke et entydigt svar på dette spørgsmål.
- 22 I sin dom af 26. marts 2020 udtalte Domstolen, at »artikel 1, stk. 2, i Rådet direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der fastsætter de samlede renteauafhængige kreditomkostninger under hensyn til det loft, der er fastsat i en national bestemmelse, uden at der nødvendigvis tages hensyn til de reelt ifaldne omkostninger, ikke er udelukket fra direktivets anvendelsesområde«⁵.
- 23 Ovenstående fortolkning blev videreudviklet i Domstolens dom af 3. september 2020, som indikerede, at forbrugers renteauafhængige kreditomkostninger, som i medfør af national lovgivning er underlagt et loft, ikke desto mindre kan forårsage

³ – Dom af 14.3.2013, C-415/11, Aziz, præmis 68; kendelse: af 21.3.2014, C-537/12, Banco Popular Español, præmis 65; af 3.4.2014, C-342/13, Sebestyén, præmis 27; dom af 27.1.2021, C-229/19 og C-289/19, Dexia Nederland, præmis 48.

⁴ – Dom: af 16.1.2014, C-226/12, Constructora Principado, præmis 21 og 23; af 3.10.2019, C-621/17, Kiss mod CIB Bank, præmis 51; af 3.9.2020, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, Profi Credit Polska, præmis 92; af 27.1.2021, C-229/19 og C-289/19, Dexia Nederland, præmis 49.

⁵ – Dom af 26.3.2020, C-779/18, Mikrokasa, præmis 58.

en betydelig skævhed som omhandlet i Domstolens praksis, selv om omkostningerne fastsættes lavere end dette loft, hvis de tjenesteydelser, der leveres som modydelse, ikke med rimelighed henhørte under de ydelser, der udføres som led i indgåelsen eller forvaltningen af kreditaftalen, eller når det beløb, som forbrugeren pålægges som omkostninger for ydelse og forvaltning af lånet, står i klart misforhold til lånets størrelse. Det tilkommer i denne henseende den forelæggende ret at tage hensyn til indvirkningen af de øvrige kontraktvilkår med henblik på at afgøre, om de nævnte vilkår bevirker en betydelig skævhed til skade for forbrugeren. Under disse omstændigheder og henset til det krav om gennemsigtighed, der følger af artikel 5, i direktiv 93/13, kan det ikke antages, at en erhvervsdrivende ved at handle transparent med forbrugeren med rimelighed kunne forvente, at sidstnævnte ville acceptere et sådant vilkår efter en individuel forhandling. Det følger af ovenstående, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et kontraktvilkår om renteauafhængige kreditomkostninger, som fastsætter størrelsen af disse omkostninger lavere end det lovbestemte loft, og som overvælter omkostningerne til långiverens økonomiske virksomhed på forbrugeren, kan skabe en betydelig skævhed mellem parternes rettigheder og pligter i henhold til aftalen til skade for forbrugeren, når dette vilkår pålægger sidstnævnte omkostninger, der står i misforhold til ydelserne og størrelsen af det modtagne lån, hvilket det påhviler den forelæggende ret at efterprøve ⁶.

- 24 Domstolen udtalte endvidere i sin dom af 16. juli 2020, at et vilkår i en låneaftale, der er indgået mellem en forbruger og et finansinstitut, der pålægger forbrugeren at betale et oprettelsesgebyr, til trods for kravene om god tro kan bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren, når finansinstituttet ikke har godtgjort, at dette gebyr svarer til faktisk leverede tjenester eller omkostninger, vedkommende har afholdt, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve ⁷.
- 25 På den anden side fandt Domstolen i en dom af 26. februar 2015, at kontraktvilkår om betaling af et betydeligt beløb i provision, som har til formål at sikre tilbagebetalingen af lånet, skulle anses for urimelige i direktiv 93/13's forstand, selv om denne risiko allerede er sikret ved pant, og at banken som modydelse for denne provision ikke leverer nogen reel ydelse til forbrugeren ⁸.
- 26 Ovennævnte domme synes at antyde, at Domstolen indrømmer muligheden for at anse kontraktvilkår i en låne- eller kreditaftale, som bestemmer størrelsen af provision eller et gebyr, hvis beløbet er unormalt højt, eller forbrugeren ikke modtager nogen reel modydelse, for urimelige. En undersøgelse af andre domme fra Domstolen synes imidlertid at føre til andre konklusioner.

⁶ – Dom af 3.9.2020, C-84/19, Profi Credit Polska, præmis 95-97.

⁷ – Dom af 16.7.2020, C-224/19 og C-259/19, CaixaBank, præmis 79.

⁸ – Domstolens dom af 26.2.2015, C-143/13, Matei, præmis 70-71.

- 27 Domstolen har nemlig i dom af 16. april 2014 tilkendegivet, at tilstedeværelsen af en »betydelig skævhed« ikke nødvendigvis kræver, at de udgifter, der pålægges forbrugeren ved et kontraktvilkår, i forhold til forbrugeren har betydelige økonomiske konsekvenser set i forhold til det pågældende transaktionsbeløb⁹, og undersøgelsen af, hvorvidt der foreligger en sådan betydelig skævhed, ikke kan begrænses til en økonomisk vurdering af kvantitativ art, der baseres på en sammenligning af på den ene side det samlede transaktionsbeløb, der er omfattet af aftalen, og på den anden side de udgifter, der pålægges forbrugeren ved dette kontraktvilkår¹⁰.
- 28 På samme måde har Domstolen i dom af 18. november 2021 anført, at undersøgelsen af, om der foreligger en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser i henhold til aftalen til skade for forbrugeren, ikke kan begrænses til en økonomisk vurdering af kvantitativ art, der baseres på en sammenligning af på den ene side det samlede transaktionsbeløb, der er omfattet af aftalen, og på den anden side de udgifter, der pålægges forbrugeren ved dette kontraktvilkår¹¹.
- 29 Omvendt udtalte Domstolen i dom af 3. oktober 2019, at artikel 4, stk. 2, og artikel 5, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, ikke indebærer en forpligtelse til, at kontraktvilkår, der ikke er blevet forhandlet individuelt, og som er indeholdt i en forbrugerlåneaftale såsom de i hovedsagen omhandlede kontraktvilkår, der nøjagtigt fastsætter størrelsen af de administrationsudgifter og et udbetalingsgebyr, som forbrugeren skal afholde, den metode, der er anvendt ved beregningen af administrationsudgifterne og udbetalingsgebyret, samt tidspunktet for, hvornår disse beløb skal betales, ligeledes skal specificere alle de tjenesteydelser, der leveres som modydelse for de pågældende beløb¹². Denne konklusion er særligt vigtig, hvis man desuden tager højde for den holdning, der blev udtrykt i samme dom, at spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår er gennemsigtigt, således som krævet i artikel 5, i direktiv 93/13, således er en af de faktorer, der skal tages hensyn til ved den vurdering af dette vilkårs urimelige karakter, som det tilkommer den nationale ret at foretage i henhold til dette direktivs artikel 3, stk. 1. I forbindelse med denne vurdering tilkommer det den forelæggende ret under hensyn til alle omstændighederne i sagen først at efterprøve den eventuelt manglende overholdelse af kravet om god tro og dernæst, om der foreligger en betydelig skævhed til skade for forbrugeren som omhandlet i denne sidstnævnte bestemmelse¹³. Ovenstående betragtninger førte til, at Domstolen konkluderede, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes

⁹ – Dom af 16.1.2014, C-226/12, Constructora Principado, præmis 30.

¹⁰ – Dom af 16.1.2014, C-226/12, Constructora Principado, præmis 22.

¹¹ – Dom af 18.11.2021, C-212/20, A.S.A., præmis 66.

¹² – Dom af 3.10.2019 r., C-621/17, Kiss mod CIB Bank, præmis 45.

¹³ – Dom af 3.10.2019 r., C-621/17, Kiss mod CIB Bank, præmis 49.

således, at et kontraktvilkår såsom det i hovedsagen omhandlede, der vedrører udgifter til administration af en låneaftale, og som ikke gør det muligt utvetydigt at identificere de konkrete tjenesteydelser, der leveres som modydelse for disse udgifter, til trods for kravene om god tro principielt ikke bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren¹⁴.

- 30 Ifølge den forelæggende ret er det forståeligt, at de långivende virksomheder udøver en økonomisk aktivitet, og at deres hovedformål derfor er at skabe overskud. Denne type af erhvervsdrivende skal ikke kun dække forskellige omkostninger forbundet med driften af dennes virksomhed (udgifter til ansatte, leje af lokaler, afgifter, kontorartikler osv.), men også opkræve vederlag fra forbrugerne af et beløb, der vil give virksomheden en tilstrækkeligt høj fortjeneste. Det er også forståeligt, at Provident må antage, at nogle af dets kunder ikke vil returnere de penge, de har lånt, fordi deres økonomiske eller personlige forhold vil forhindre dem i at gøre det, og det er også muligt, at nogle låntagere vil handle i ond tro, hvilket effektivt forhindrer virksomheden i at få deres penge tilbage.
- 31 Den forelæggende ret finder imidlertid, at selv om alle ovennævnte forhold tages i betragtning, retfærdiggør det ikke, at Provident modtager et vederlag af det beløb, der fremgår af aftalerne i sagernes akter.
- 32 Retten tager hensyn til, at forbrugeren ved pålæggelse af et gebyr for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan for at have mulighed for at få udskudt betalingen af låneafdrag flere gange, og dermed opnåelse af en ganske lille fordel, er forpligtet til at tilbagebetale et meget højt beløb. Det er særligt vigtigt her, at låntager ikke kan fravælge ovenstående ydelse, og hvert lån, der tilbydes af Provident, indebærer nødvendigheden af, at ovenstående ydelse skal accepteres, og dermed skal der betales et betydeligt gebyr. Disse omstændigheder fører til den konklusion, at den pågældende ydelse og gebyret herfor blev leveret af Provident, primært med det formål at øge selskabets indtægter i forbindelse med hver låneaftale, og ikke at tilbyde nyttige ydelser til sine låntagere. Tjenesteydelsen, som Den Fleksible Tilbagebetalingsplan udgør, er således i virkeligheden fiktiv, og det egentlige formål med kontraktvilkårene vedrørende denne tjeneste er at retfærdiggøre det ekstra gebyr, der opkræves af forbrugeren.
- 33 Hvad provisionen angår, tilbyder Provident derimod ikke anden ydelse end ydelse af lånet således, at provisionen udelukkende er långivers fortjeneste og låntagers udgift. En lignende konklusion gør sig gældende for det såkaldte forberedelsesgebyr, fordi det ikke indebærer andet end ydelse af lån, og omkostningerne ved at forelægge selve aftalen for forbrugeren (udgifter til

¹⁴ – Dom af 3.10.2019 r., C-621/17, Kiss og CIB Bank, præmis 56.

printertoner, papir, virksomhedens medarbejder) er så lave, at de i princippet ikke skal tages i betragtning.

- 34 En sammenligning af de pågældende lån viser, at Provident tilsyneladende primært baserer sin forretningsaktivitet på at yde lån til forbrugere med ganske lave beløb (fra 4 000 PLN til 11 000 PLN) i en periode på et til to år. Virksomhedens overskud kommer fra renter, men hovedsageligt fra meget høje provisioner og gebyrer (hovedsageligt fra Den Fleksible Tilbagebetalingsplan). Selv om virksomhedens fortjeneste ligger inden for det beløb, der er fastsat i forbruger kreditloven, er det en betydelig byrde for låntagerne, idet de normalt udgør 70% til 90% af lånebeløbet (i ét tilfælde »kun« 46% af lånekapitalen). Desuden er en stor del af Providents kunder de samme personer. En stor del af de personer, der optager kortfristede lån, er forbrugere, der har vanskeligheder ved at overskue deres egen økonomi, som derfor ikke kan regne med at få et lån i en bank, og de benytter sig derfor af låneinstitutter, der tilbyder lån på meget ugunstige vilkår. De høje omkostninger ved denne type lån betyder, at sådanne forbrugere ikke er i stand til at tilbagebetale dem, og for at tilbagebetale optager de flere lån, hvilket får dem til at falde ind i den såkaldte gældsspiral.
- 35 For eksempel vil en person, der optager et lån på 5 000 PLN med omkostninger svarende til 90% af lånebeløbet, skulle tilbagebetale i alt 9 500 PLN. Hvis forbrugeren ikke har sådanne midler og optager et andet lån, denne gang for et beløb på 9 500 PLN, hvor omkostningerne svarer til 90% af lånebeløbet, vil det beløb, der skal tilbagebetales, beløbe sig til 18 050 PLN. Hvis denne cyklus gentages flere gange, skal forbrugeren betale følgende tilbage: for det tredje lån - 34 295 PLN, for det fjerde - 65 160 PLN, for det femte - 123 805 PLN, for det sjette - 235 229 PLN og for det syvende - 446 936 PLN, hvor långiverens reelle bidrag (5 000 PLN) kun vil udgøre 1% af dette beløb, og 99% vil være långiverens reelle fortjeneste.
- 36 Ovenstående eksempel viser tydeligt, at det, at optage det første lån til et relativt lille beløb, men på meget ugunstige vilkår, kan få forbrugeren til at falde ind i en gældsspiral (eksponentielt voksende), hvilket fører til manglende evne til at betale sine egne forpligtelser, og i ekstreme tilfælde til tab af alle aktiver og behovet for at erklære forbrugeren konkurs. Problemet ved at falde ind i en gældsspiral er der allerede blevet taget hensyn til i den nationale lovgivning, hvilket resulterede i indførelsen af bestemmelser om maksimal rente (artikel 359, stk. 2¹, i civillovbogen), som i øjeblikket også udgør 7,2% om året, og om den maksimale rentefri udgift til et forbrugslån (artikel 36a, stk. 2, i forbruger kreditloven), som ikke kan overstige lånebeløbet. Ikke desto mindre er der ingen bestemmelser i national lovgivning og EU-retten, der udelukker muligheden for at yde serier af meget dyre kortfristede lån til forbrugere. Derfor er den eneste løsning, der synes at være mulig for at forhindre forbrugere i at falde i en gældsspiral, at betragte bestemmelserne i aftaler med unormalt høje gebyrer og provisioner som værende urimelige. Faktisk skyldes forbrugers tab ikke, at den erhvervsdrivende affattede aftalen vedrørende låneomkostningerne på en uforståelig måde eller ikke

forklarede konsekvenserne, men det faktum, at forbrugeren blev pålagt unormalt høje omkostninger.

- 37 I forbindelse med **det andet præjudicielle spørgsmål** ønsker den forelæggende ret at få oplyst, om kravet om at have retlig interesse i et søgsmål om ugyldighed eller manglende virkning af en aftale eller en del heraf ikke er i strid med artikel 7 stk. 1, i direktiv 93/13 og effektivitetsprincippet. Problemet er, at hvis forbrugeren anmoder om, at aftalen eller en del af den kendes ugyldig eller uden virkning, og beviser dette, men undlader at bevise sin retlige interesse, vil den nationale domstol i henhold til civilretsplejelovens artikel 189 være tvunget til at afvise forbrugeren krav udelukkende på grund af manglende retlig interesse.
- 38 I henhold til civilretsplejelovens artikel 189, er en nødvendig betingelse for, at retten kan behandle et søgsmål, eksistensen af retlig interesse, som skal foreligge på datoen for afslutningen af retsmødet (civilretsplejelovens artikel 316, stk. 1). Begrebet retlig interesse er ikke defineret i nationale regler, men har været genstand for adskillige analyser i polske domstoles retspraksis.
- 39 Ifølge Sąd Najwyższys (øverste domstols) praksis skal retlig interesse således forstås som et objektivt behov for at beskytte en sagsøgers retssfære, hvis rettigheder har været eller kan blive truet, eller hvis der foreligger usikkerhed vedrørende deres eksistens eller indhold. Vurderingen af, om der foreligger retlig interesse kræver individualiserede, fleksible kriterier under hensyntagen til de formålstjenlige grunde for et søgsmål i henhold til artikel 189, i den civile retsplejelov. En af de betingelser, der er undersøgt ved vurderingen af formålet med at anlægge et anerkendelsessøgsmål, er den betydning, som en dom ville have for sagsøgerens retsstilling. Eksistensen af retlig interesse bevises af muligheden for at afgøre tvisten ved et sådant søgsmål, mens muligheden for at opnå en bredere beskyttelse af sagsøgerens interesse ved hjælp af en anden form for søgsmål taler imod eksistensen af hans retlige interesse.
- 40 Da begrebet »retlig interesse« ikke er defineret i national ret, foretages vurderingen af, om en sagsøger har retlig interesse altid af den nationale domstol, når den afgør en konkret sag. Det betyder, at der kan være situationer, hvor spørgsmålet om at have retlig interesse i meget ensartede eller endda identiske sager kan vurderes forskelligt af forskellige domstole. For eksempel i lignende søgsmål om anerkendelse af ugyldighed eller manglende virkning af aftaler indgået af forbrugere med Provident, fandt en del af dommerkollegierne ved Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans, i Warszawa), at forbrugerne havde retlig interesse, mens andre dommerkollegier ved denne domstol udtalte, at der ikke forelå nogen retlig interesse, hvorfor sagerne blev afvist. Det er vigtigt at bemærke, at retterne i alle ovennævnte sager var enige om, at bestemmelserne i det sagsøgte selskabs aftaler om fastsættelse af provision og gebyr i unormalt høje beløb for Den Fleksible Tilbagebetalingsplan var urimelige. Det følger af denne omstændighed, at der kan være uenighed om, hvorvidt en sagsøger har retlig interesse, selv inden for samme domstol. Dette forhold kan gøre det vanskeligt at opfylde formålene i direktiv 93/13, selv i en

situation, hvor det er åbenbart, at bestemmelserne i den aftale, der er indgået med den erhvervsdrivende, er urimelige, og hvor forbrugeren kan være i tvivl om, hvorvidt han skal anlægge et søgsmål om ugyldighed eller manglende virkning af disse bestemmelser af frygt for, at retten kan beslutte, at forbrugeren ikke har retlig interesse og afvise kravet på dette grundlag, samtidig med at forbrugeren pålægges sagens omkostninger.

- 41 Ifølge den forelæggende ret er det imidlertid ikke godtgjort, at sagsøgerne havde en interesse i at anlægge et anerkendelsessøgsmål. I denne henseende har sagsøgerne kun henvist til behovet for at fastslå størrelsen af deres forpligtelser og derfor til de omstændigheder, der kun har subjektiv betydning for sagsøgerne, og ikke det objektive behov for at afgøre en retlig tvist. Frem for alt har sagsøgere dog adgang til andre retsmidler, der giver dem mulighed for at udøve deres rettigheder i højere grad end ved et anerkendelsessøgsmål. Det væsentlige her er, at hver af sagsøgerne allerede har tilbagebetalt en del af tilgodehavenderne for de omtvistede provisioner og gebyrer, og samtidig forbliver den anden del af disse tilgodehavender ubetalt, og Provident har fremsat et modkrav over for hver af sagsøgerne. I denne situation kan den tilbagebetalte del af disse tilgodehavender forfølges af hver af sagsøgerne ved et søgsmål om betaling af uberettigede ydelser (civillovbogens artikel 405, sammenholdt med artikel 410). Men hvad angår den ubetalte del af tilgodehavenderne vedrørende omkostningerne og provisionen, er de blevet genstand for søgsmål anlagt af Provident med modkrav, hvorfor sagsøgerne (gensidigt sagsøgte) kan påberåbe sig urimelige kontraktvilkår netop ved at fremsætte deres modkrav, og den forelæggende rets afgørelse vil derfor bilægge tvisten mellem parterne.
- 42 **Det tredje præjudicielle spørgsmål** henviser til et præjudicielt spørgsmål formuleret af Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (retten i første instans i Siemianowice Śląskie) i sin afgørelse af 10. november 2021 (Domstolens sagsnummer: C-717/21), som vedrører muligheden for at anse en aftale, der gør det muligt at opfylde en forbrugerkreditaftale ved afdragsbetalinger, der udelukkende opkræves i kontanter af Providents medarbejder (»Rådgiver«) under rådgiverens ugentlige besøg på låntagers bopæl, for et urimeligt kontraktvilkår. Dette kontraktvilkår anvendes standardmæssigt i aftaler, der indgås af Provident og var også anvendt i punkt 6.a i aftalerne indgået af ZL og KU. Skønt disse sagsøgere ikke bestred dette kontraktvilkår, udtalte den forelæggende ret, som gennemførte forpligtelsen i direktiv 93/13 til at prøve urimelige kontraktvilkår i forbruger aftaler, ikke desto mindre, at disse bestemmelser skulle anses som værende urimelige.
- 43 Hvad angår begrundelsen for at erklære ovennævnte kontraktvilkår for urimelige, deler den forelæggende ret i det væsentlige den holdning, som Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (retten i første instans i Siemianowice Śląskie) udtrykte i sin afgørelse af 10. november 2021. Den forelæggende ret finder imidlertid først og fremmest, at forbeholdet om, at låneafdragene kan kun tilbagebetales kontant til sagsøgtes medarbejder, og den manglende evne til at tilbagebetale låneafdragene ved bankoverførsel i tider med ikke-kontante transaktioner, har til

formål at lægge et følelsesmæssigt pres på forbrugeren for at tvinge denne til rettidig betaling af sine forpligtelser. Selv om disse bestemmelser definerer parternes vigtigste ydelser, var de ikke formuleret i et klart og forståeligt sprog (artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13). Låneaftalernes punkt 6.a indeholder bestemmelser om betaling af beløb, der skal betales ved besøg af en virksomheds medarbejder på forbrugers bopæl, men det definerer samtidig ikke på nogen måde rammerne for disse besøg, deres varighed, virksomhedens medarbejders tilladte aktiviteter i forbrugers hjem osv. En erhvervsdrivende, der forbeholder sig en sådan vidtrækkende indblanding i forbrugers privatliv, bør give denne forbruger passende instruktioner (advarsler) om de mulige alvorlige konsekvenser forbundet med besøg af en fremmed i hans hjem – særligt i en situation, hvor denne person er ansat hos forbrugers kreditgiver. Der var ingen sådanne advarsler i de aftaler, der blev analyseret. Samtidig er de pågældende bestemmelser en del af en standardkontrakt, som tidligere er formuleret af Provident og derfor ikke kan forhandles individuelt (artikel 3, stk. 2, i direktiv 93/13).

- 44 Den forelæggende ret overvejer imidlertid en yderligere virkning af ikke at binde forbrugeren ved disse kontraktvilkår, hvis de findes urimelige, og navnlig om låneaftalen kan fortsætte med at løbe, efter at disse vilkår er blevet fjernet (artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13) i en situation, hvor et vilkår i en låneaftale, der giver mulighed for, at den eneste måde at tilbagebetale lånet på, anses for urimeligt. Svaret på dette spørgsmål synes at være benægtende, idet, såfremt de analyserede punkter 6.a. i låneaftalerne fjernes, indeholder aftalerne ingen regler om, hvordan låntager skal tilbagebetale lånet. Samtidig vil det være uacceptabelt at konkludere, at låntageren i denne situation blot er fritaget for forpligtelsen til at tilbagebetale lånebeløbet, da det i bund og grund vil betyde, at låneaftalen omdannes til en donation, og derfor en helt anden type aftale, som parterne utvivlsomt ikke havde til hensigt at indgå.
- 45 I lyset af ovenstående vil den eneste måde at holde de pågældende låneaftaler i kraft på trods af, at deres kontraktvilkår indeholdt i punkter 6.a anses for urimelige, at »supplere« indholdet af disse aftaler ved at tillade forbrugeren at tilbagebetale de kontraktlige tilgodehavender ved bankoverførsel. Denne løsning synes dog at være i modstrid med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13.
- 46 Domstolen har dog gentagne gange tilkendegivet, at et urimeligt vilkår ikke er bindende i sin helhed og ikke kun i den del, hvor det er urimeligt¹⁵, og det er principielt heller ikke muligt for en ret at ændre indholdet af et urimeligt kontraktvilkår¹⁶ eller at fortolke den for at afbøde dets urimelige karakter¹⁷.

¹⁵ – Dom: af 26.3.2019, C-70/17 og C-179/17, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, præmis 64; af 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, præmis 70 og 80.

¹⁶ – Dom: af 14.6.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, præmis 69-73; af 30.5.2013, C-488/11, Asbeek Brusse og de Man Garabito, præmis 57-58; af 30.4.2014, C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, præmis 77-79; af 21.1.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, Unicaja Banco og Caixabank, præmis 28 og 31-32; af 21.4.2016, C-377/14, Radlinger og Radlingerová, præmis 97-98; af 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 og C-308/15, Gutiérrez

Derimod kan en national ret erstatte et sådant urimeligt vilkår med en deklatorisk bestemmelse i national ret, men kun hvis ophævelse af dette urimelige vilkår medfører annullation af aftalen i dens helhed med særligt skadelige virkninger for forbrugeren ¹⁸.

- 47 Der er dog ingen sådanne negative virkninger i de foreliggende sager, i det tilfælde, hvor låneaftalerne blev anset for ugyldige, da forbrugerne kun ville være forpligtede til at tilbagebetale, hvad der svarer til hovedstolen på lånene, uden renter, provisioner, gebyrer eller andre omkostninger. Af denne grund er det den forelæggende rets opfattelse, set i lyset af artikel 6, stk. 1, at udelukkelsen af kontraktvilkår fra låneaftalen, såsom i punkt 6.a i de af ZL og KU indgåede aftaler, ville medføre, at disse aftaler i deres helhed skal anses for ugyldige.

Naranjo, præmis 57 og 60; af 7.8.2018, C-96/16 og C-94/17, Banco Santander og Escobedo Cortés, præmis 73; af 13.9.2018, C 176/17, Profi Credit Polska, præmis 41; af 26.3.2019, C-70/17 og C-179/17, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, præmis 53-54; af 7.11.2019, C-349/18 - C-351/18, Kanyeba, præmis 67; af 3.3.2020, C-125/18, Gómez del Moral Guasch, præmis 59-60; af 25.11.2020, C-269/19, Banca B., præmis 30-31; af 27.1.2021, C-229/19 og C-289/19, Dexia Nederland, præmis 63-64; af 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, præmis 67-68; af 18. november 2021, C-212/20, A. S.A., præmis 68-69 og 71.

¹⁷ – Domstolens dom af 18.11.2021, C-212/20, A. S.A., præmis 79.

¹⁸ – Dom: af 30.4.2014, C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, præmis 80-85; af 21.1.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, Unicaja Banco og Caixabank, præmis 33; af 7.8.2018, C-96/16 og C-94/17, Banco Santander og Escobedo Cortés, præmis 74; af 20.9.2018, C-51/17, OTP Bank og OTP Faktoring, præmis 60-61; af 14.3.2019, C-118/17, Dunai, præmis 54; af 26.3.2019, C-70/17 og C-179/17, Abanca Corporación Bancaria i Bankia, præmis 56-59 og 64; af 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, præmis 48-49 og 58-59; af 7.11.2019, C-349/18 til C-351/18, Kanyeba, præmis 70; af 3.3.2020, C-125/18, Gómez del Moral Guasch, præmis 61-64; af 25.11.2020, C-269/19, Banca B., præmis 32-34.